

ul. Władysława Łokietka 11, 50-243 Wrocław
tel. (71) 322 02 93, (71) 395 80 10

dwkz@dwkz.pl
ePUAP: /dwkz/skrvika
<http://wosoz.ibjp.wroc.pl/public/>

WZR.5144.33.2023.MW

Wrocław, dnia 25.08.2023 r.

DECYZJA nr 2204/2023

Pozwolenie na prowadzenie prac konserwatorskich, prac restauratorskich przy zabytku

Na podstawie art. 89 pkt 2, art. 91 ust. 4 pkt 4, art. 36 ust. 1 pkt 1 i 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. z 2023 r., poz. 951), § 12 rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (tekst jednolity: Dz. U. z 2021 r., poz. 81), art. 104 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. - Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jednolity: Dz. U. z 2023 r., poz. 775),

po rozpatrzeniu wniosku z dnia 02.08.2023 r. (data wpływu: 03.08.2023 r.), zgłoszonego przez Parafię Rzymskokatolicką pw. Wniebowzięcia NMP w Imbramowicach, ul. Żarowska 39, 58-130 Imbramowice - właściciela obiektu, reprezentowaną przez Proboszcza Parafii - ks. Ryszarda Mencla o udzielenie zezwolenia na wykonanie prac konserwatorskich i restauratorskich przy następującym zabytku z kościoła filialnego pw. św. Barbary w Borzygniewie, gm. Mietków: **ołtarz główny, barok, ok. 1720 r., warsztat śląski, drewno rzeźbione, snycerowane, polichromowane, w centrum obraz „św. Barbara ukazująca się dzieciom”, historyzm, 1910 (?), sygn. A. Grev, olej na płótnie**, wpisany do rejestru zabytków decyzją nr B/2120/1-54 poz. 1-3, 11, 16-22 z dnia 09.09.2010 r. oraz po ocenie danych przedstawionych we wniosku i załącznikach do niego:

udzielam pozwolenia

Parafii Rzymskokatolickiej pw. Wniebowzięcia NMP w Imbramowicach na **wykonanie konserwacji i restauracji przedmiotowego ołtarza wraz z jego wystrojem malarskim, rzeźbiarskim i snycerskim**, zgodnie z zakresem i w sposób wskazany w: „*Programie prac konserwatorskich. Ołtarz główny z kościoła pw. Św. Barbary w Borzygniewie*”, opracowanym w 2023 r. przez mgr Izabelę Łukomską i mgr Krzysztofa Samborskiego. Ww. dokumentacja stanowi załącznik nr 1 do niniejszej decyzji.

Termin ważności pozwolenia: od dnia wydania niniejszej decyzji do 31 grudnia 2026 r.

Pozwolenie wydaje się pod następującymi warunkami:

1. **Obowiązku okazania obiektu służbom konserwatorskim na etapie oczyszczania z zabrudzeń powierzchniowych i wtórnych powłok technologicznych oraz przedstawienia uszczegółowionych badań stratygraficznych, a także pogładowych odkrywek, obrazujących budowę chronologiczną zabytku, celem podjęcia dalszych decyzji odnośnie jego ostatecznego opracowania i aranżacji;**
2. **Obowiązku kierowania ww. pracami albo samodzielnego ich wykonywania przez osobę spełniającą wymagania, o których mowa odpowiednio w art. 37a ust. 1 i 2 ww. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.**
3. **Obowiązku przekazania Dolnośląskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków nie później niż w terminie 14 dni przed dniem rozpoczęcia prac albo badań, a w toku prac albo badań na 14 dni przed dokonaniem zmiany osoby, o której mowa w pkt 2:**
 - imienia, nazwiska i adresu osoby, o której mowa w pkt. 2,
 - dokumentów potwierdzających spełnienie przez tę osobę wymagań, o których mowa odpowiednio w art. 37 a ust. 1 i 2 ww. ustawy,

- oświadczenia osoby, o której mowa w pkt. 2, o przyjęciu przez tę osobę obowiązku kierowania tymi pracami albo samodzielnego ich wykonywania.
4. Zawiadomienia Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o terminie rozpoczęcia i zakończenia wskazanych w niniejszym pozwoleniu prac.
 5. Niezwłocznego zawiadomienia wojewódzkiego konserwatora zabytków o zagrożeniach lub nowych okolicznościach ujawnionych w trakcie prowadzenia wskazanych w pozwoleniu prac.
 6. Prowadzenia dokumentacji przebiegu wskazanych w pozwoleniu prac w sposób umożliwiający jednoznaczny identyfikację i dokładną lokalizację przestrzenną wszystkich czynności, użytych materiałów oraz dokonanych odkryć i przekazania jej Dolnośląskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków w terminie 3 miesięcy od dnia zakończenia prac.
 7. Dokonania odbioru końcowego wykonanych prac konserwatorskich z udziałem przedstawiciela Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, o którym należy powiadomić na 14 dni przed planowanym terminem.

Uzasadnienie

Na podstawie wniosku Parafii Rzymskokatolickiej pw. Wniebowzięcia NMP w Imbramowicach z dnia 02.08.2023 r. (data wpływu: 03.08.2023 r.), wszczęte zostało postępowanie administracyjne w sprawie wydania pozwolenia na przeprowadzenie konserwacji i restauracji ołtarza głównego, wchodzących w skład inwentarza ruchomego kościoła filialnego pw. św. Barbary w Borzygniewie. Wymienione w rozstrzygnięciu przedmiotowej decyzji prace, zrealizowane zostaną w oparciu o „Program prac konserwatorskich. Ołtarz główny z kościoła pw. Św. Barbary w Borzygniewie”, opracowany w 2023 r. przez mgr Izabelę Łukomską i mgr Krzysztofa Samborskiego. Ich podstawowym założeniem będzie zahamowanie procesów destrukcji zabytku i tym samym poprawienie warunków jego bezpieczeństwa. Podjęte czynności będą miały również na celu przywrócenie właściwych parametrów technicznych oraz utraconych walorów artystycznych i ekspozycyjnych. Na podstawie analizy załączonej do wniosku dokumentacji stwierdzono, że planowane działania, przy uwzględnieniu wskazanych w niniejszym pozwoleniu uwarunkowań, są zgodne z zasadami ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Wobec powyższego należało orzec jak wyżej.

Pouczenie:

1. Kto bez pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków podejmuje działania, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 1–5, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 500 000 zł. (art.107 d. ust. 1 cyt. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).
2. Kto podejmuje działania, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 1–5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, niezgodnie z zakresem lub warunkami określonymi w pozwoleniu wojewódzkiego konserwatora zabytków, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 500 000 zł. (art.107 d. ust. 2 cyt. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).
3. Kto bez pozwolenia albo wbrew warunkom pozwolenia prowadzi prace konserwatorskie, restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie lub architektoniczne przy zabytku wpisanym do rejestru lub roboty budowlane w jego otoczeniu albo badania archeologiczne podlega karze grzywny (art.117 cyt. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).
4. Informuje się, że postępowanie w sprawie wydanego pozwolenia może zostać wznowione, a następnie pozwolenie może zostać cofnięte lub zmienione na podstawie art. 47 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
5. Od niniejszej decyzji służy prawo odwołania do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w Warszawie za pośrednictwem w terminie 14 dni od dnia jej doręczenia. W trakcie biegu terminu do wniesienia odwołania, strona może zrzec się prawa do wniesienia odwołania wobec Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Wrocławiu, który wydał decyzję. Z dniem doręczenia Dolnośląskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków we Wrocławiu oświadczenia o zrzeczeniu się prawa do wniesienia odwołania przez ostatnią ze stron postępowania, decyzja staje się ostateczna i prawomocna, co oznacza, iż decyzja podlega natychmiastowemu wykonaniu i brak jest możliwości zaskarżenia decyzji do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego. Nie jest możliwe skuteczne cofnięcie oświadczenia o zrzeczeniu się prawa do wniesienia odwołania (art. 127 § 1 i 2 w związku z art. 127 a § 1 i 2 cyt. Kodeksu postępowania administracyjnego).

Dolnośląski
wojewódzki Konserwator Zabytków
Daniel Gibski

Otrzymuje (za zwrotnym potwierdzeniem odbioru):

1. Adresat;

Do wiadomości:

2. aa. – Borzygniew, gm. Mietków, kościół filialny;

Wniesiono opłatę skarbową.

Klauzula Informacyjna o przetwarzaniu danych osobowych

Zgodnie z art. 13 ust. 1 i 2 ogólnego rozporządzenia o ochronie danych Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. (dalej RODO) informujemy, że:

Administratorem danych osobowych jest Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków z siedzibą we Wrocławiu (50-243) przy ul. Władysława Łokietka 11, z którym można nawiązać kontakt: osobiście, poprzez umówienie wizyty; telefonicznie pod nr 71 343 65 01, mailowo: dwkz@dwkz.pl, korespondencyjnie : Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków, ul. Władysława Łokietka 11, 50-243 Wrocław.

W sprawach związanych z danymi osobowymi można kontaktować się z inspektorem ochrony danych w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków we Wrocławiu: Inspektor: Mateusz Adamczyk, adres e-mail: iod@dwkz.pl lub w siedzibie urzędu: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu, ul. Władysława Łokietka 11, 50-243 Wrocław.

Administrator gromadzi dane osobowe w celu realizacji zadań wynikających z obowiązującego prawa, w szczególności ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami na podstawie art. 6 ust. 1 lit e RODO w celu przeprowadzenia postępowania administracyjnego. W związku z powyższym gromadzone dane osobowe mogą być przekazywane: podmiotom upoważnionym na podstawie obowiązujących przepisów prawa (np. Sądy, prokuratura, jednostki policji etc.); podmioty, które przetwarzają dane na podstawie zawartej przez Administratora umowy o przetwarzanie danych osobowych (np. kancelarie adwokackie reprezentujące Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, firmy informatyczne sprawujące nadzór nad siecią informatyczną, w której zapisane są gromadzone dane etc.)

Podanie danych osobowych jest dobrowolne, jednakże niepodanie danych niezbędnych do przeprowadzenia postępowania administracyjnego, m.in. takich jak imię, nazwisko, adres do korespondencji, w szczególnych sytuacjach nr PESEL może spowodować odmowę wszczęcia postępowania, wskutek braku możliwości ustalenia i identyfikacji strony postępowania administracyjnego w rozumieniu art. 28 kodeksu postępowania administracyjnego. Powyższe nie dotyczy jeżeli przepis obowiązującego prawa nakłada na stronę obowiązek wskazania określonych w danym przepisie prawnym danych identyfikujących tą osobę.

Zebrałe dane nie będą przekazywane do Państw trzecich.

Dane osobowe będą przetwarzane przez okres niezbędny do realizacji wskazanego w pkt 3 celu przetwarzania, w tym również obowiązku archiwizacyjnego wynikającego z odrębnych ustaw i innych przepisów prawa.

Każdy, kogo dane osobowe są przetwarzane przez Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, ma prawo do: dostępu do treści zgromadzonych danych; sprostowania danych; ograniczenia przetwarzania danych; przenoszenia danych; wniesienia sprzeciwu wobec przetwarzania danych.

Zgromadzone dane osobowe nie będą poddawane zautomatyzowanemu podejmowaniu decyzji, w tym również profilowaniu.

Każdy, kto uważa, że jego dane są przetwarzane w sposób nieprawidłowy ma prawo złożenia skargi do Prezesa Urzędu Ochrony Danych Osobowych, ul. Stawki 2, 00-193 Warszawa, tel. 606-950-000

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

OLTARZ GŁÓWNY p.w. św. Barbary
z kościoła pw. Św. Barbary w Borzogniewie

Opracowanie:

mgr Izabela Łukomska
mgr Krzysztof Samborski

Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków
we Wrocławiu

zał. nr¹..... do pisma, postanowienia, decyzji
nr 2204/2023 z dnia 25.08.2023r.

Konservator Dziej Sztuki
mgr Izabela Łukomska
N: dyplomu ASP Kraków 6650

Izabela Łukomska

Kraków, 2023

HASK Krzysztof Samborski
31-389 Kraków
ul. Komuny Paryskiej 56/10
tel. 502 402 078
NIP 7342364906, REGON 120150494

Krzysztof Samborski
PARAFIA RZYMSKO-KATOLICKA
PW. WNEBOWZIĘCIA
NAJŚWIETSZEJ MARII PANNY
WĄGRAMOWICACH

X. Krzysztof Samborski

1.ZAKRES PRAC

Przedmiotem planowanych prac konserwatorskich będzie barokowy ołtarz główny p.w. św. Barbary z kościoła p.w. św. Barbary w Borzygniewie. Planowane prace konserwatorskie obejmą pełną konserwację techniczną i estetyczną drewnianego, złoconego, srebrzonego i polichromowanego ołtarza wraz z obrazem.

Opracowanie stworzone na podstawie bibliografii:

- Katalog Zabytków Sztuki Polskiej, Sobótka, Kąty Wrocławskie i okolice (J. Pokora, M. Zlat, W-wa 1991)
- Katalog ruchomych Zabytków Sztuki Sakralnej w Archidiecezji Wrocławskiej (J. Mandziuk, t.I Wrocław 1982)
- Zabytki Sztuki w Polsce. Śląsk (Praca zbiorowa, W-wa 2006)
- Karty zabytków (B. Lis, 2010 r.)

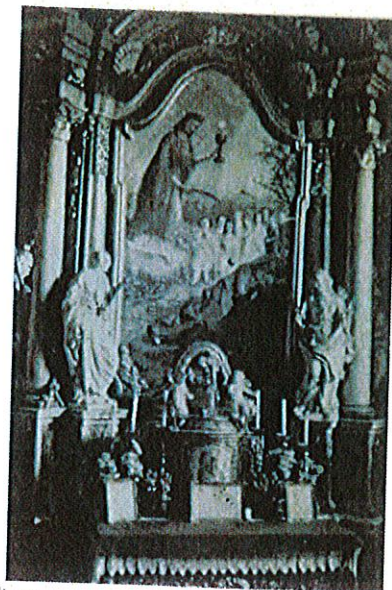
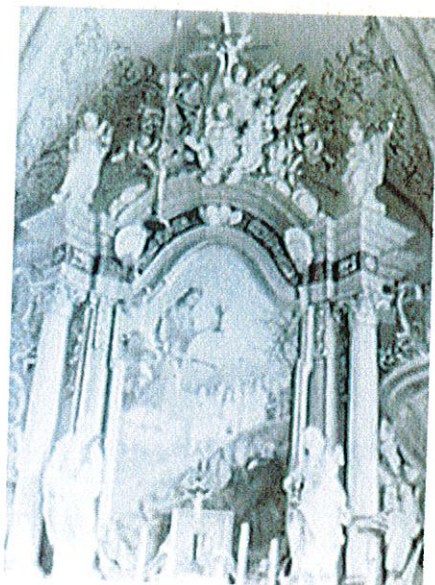
2.INFORMACJE WSTĘPNE

Ołtarz główny sytuowany jest w centralnym punkcie prezbiterium kościoła. Czas jego powstania określany jest na ok.1700/20 r.

Sam kościół Rzymskokatolicki pw. św. Barbary, w którym znajduje się ołtarz znajduje się w miejscowości Borzygniew przy ulicy szkolnej, w gminie Mietków, powiat wrocławski, województwo dolnośląskie. Jest kościołem filialnym należącym do parafii Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Imbramowicach. W administracji kościelnej przynależy do dekanatu Żarowskiego w Diecezji Świdnickiej.

Pierwsza wzmianka o miejscowości Borzygniew pojawia się w dokumencie z 1262 roku jako Borigniew. W późniejszych dokumentach widnieją też nazwy: Borganie, Burgonih, Burganin, Burgene, Bergene, Bergen. Miejscowość ta na początku była wsią książęcą, a w 1326 roku Książę Bolko nadaje wieś w lenno. W późniejszych czasach wieś pojawia się jako dobro rycerskie. Odnaczającym się rodem władającym wsią jest ród Von Muhlheim und Domanz, który w 1613 tuż przy kościele buduje dwór. Kolejną rodziną mocno związaną z wsią jest rodzina Von Schindel zu Lauterbach, po której w kościele pozostało wiele epitafiów pochodzących z czasów reformacji oraz późniejsze wyposażenie barokowe kościoła. Ostatnimi właścicielami tych ziem była rodzina Schnellerów. Ziemie były własnością tej rodziny aż do 1937 roku, kiedy to wieś przeszła na skarb państwa.

Kościół w Borzygniewie pierwszy raz pojawia się w dokumentach „Wirchozlaus, Domherr in Breslau und Archidiakon zu Liegnitz” z 1262 roku. W późniejszych źródłach mamy informacje odnośnie zmiany proboszczów. Z ważnych dat należy wspomnieć rok 1564, kiedy to kościół przejściowo użytkowany był przez ewangelików. Ewangelicy opuścili świątynię w 1638 roku pozostawiając ją w stanie całkowitej ruiny na co wskazują późniejsze zapiski wizytacyjne z lat 1651-1652 roku. Po odzyskaniu świątyni powiększono ją o zakrystię, następnie dobudowano wierzę, a w trakcie gruntownej renowacji przeprowadzonej w XVIII wieku świątynia zyskała barokowy wystroju wnętrza. Prawdopodobnie w połowie XIX wieku rozebrano starą „drewnianą?” wierzę, którą po czasie zastąpiono solidną, murowaną z dwustopniową latarnią. Kolejne prace prowadzone w świątyni prowadzono ok. 1910, kiedy to wyremontowano poszycie wierz, dobudowano kruchtę zachodnią i południową oraz wytynkowano mury świątyni, z zewnątrz wykonując dekoracyjny fryz arkadowy. W latach 1978-1988 remontowane było wnętrze świątyni, a od 2015 roku prowadzone są prace przy poszyciu dachu oraz elewacji kościoła.

Zdjęcia archiwalne ołtarza

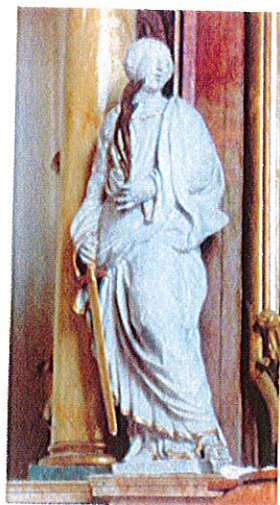
3.OPIS FORMALNO-STYLISTYCZNY

Ołtarz przyścienny typu architektonicznego, wkomponowany we wschodnią ścianę prezbiterium. Jednokondygnacyjny, jednoosiowy z bramkami po bokach. Mensa współczesna. Ołtarz marmoryzowany, utrzymany w kolorystyce ciepłych ugrów, czerwieni i czerni, detale w kolorze bieli, także złocone.

Struktura ołtarzowa prostokątna, kulisowa, posadowiona na dwukondygnacyjnym wysokim cokole zwieńczonym gzymsem. Flankowana pojedynczymi kompozytowymi kolumnami ustawionymi na wysokich cokołach i ażurowanymi uszakami. Ściany cokołów i postumentów dekorują prostokątne płyciny. W centrum obraz św. Barbary ukazującej się dzieciom (1910 r.?), ujęty trumą o wyciętych dolnych narożach i wyładowaną górą wysokim łukiem nadwieszonym. Po bokach na wolutowych konsolach figury: św. Jerzy walczący ze smokiem, św. Barbara, św. Katarzyna, św. Erazm. Kondygnacje zamyka wysokie belkowanie złożone z architrawu, fryzu dekorowanego motywami muszli, suchych wici akantu, główkami aniołków i wydatnego gzymsu, wyładowane na osi w formie łuku. Na skrajach belkowania figury św. Jana Ewangelisty i Jana Chrzciciela. Zwieńczenie o rozbudowanej przestrzennej kompozycji. Bramki prostokątne zamknięte łukiem pełnym, z umieszczonym na osi puttami.

Rzeźba św. Jerzego

Rzeźba św. Katarzyny

Rzeźba św. Barbary

Rzeźba św. Erazma

Zwieńczenie o rozbudowanej przestrzennej kompozycji, symetrycznie zakomponowane przedstawienie tronującego Boga Ojca i Chrystusa na obłokach. Bóg ukazany jako brodaty starzec, z prawą ręką wzniesioną w geście błogosławieństwa, lewą przytrzymuje kulę ziemską. Odziany w długą szatę opadającą na boscie stopy, zapinaną z przodu o długich, wąskich rękawach. Chrystus zajmuje prawą stronę kompozycji. Głowę unosi ku górze, wzrok kierując na duży drewniany krzyż, który podtrzymuje lewą ręką. Ukazany jest z odkrytym torssem. Biodra i nogi osłania suknią. W tle strefa obłoków, z których wyłaniają się aniołki i przez którą przechodzi promienista gloria. Po bokach uszaki z suchej wici akantu przeplecionej banderolą.

Rzeźba św. Jana Ewangelisty

Scena centralna zwieńczenia z Bogiem Ojcem i Chrystusem

Rzeźba św. Jana Chrzciciela

Antependium w formie prostokątnej płyciny wypełnionej suchą wicią akantu i przeplecionej z nią banderolą. W centrum przedstawienie Agnus Dei. Płycinę ujmują szeroka rama pokryta suchym akantem, motywem kwiatowym i banderolą. Ornament płyciny – srebrny, Agnus Dei – srebrno-złoty, rama - brązowa ze złotym ornamentem.

Tabernakulum architektoniczne w formie ozdobnej szafki, jednokondygnacyjne, jednoosiowe, zwieńczone formą ściętej kopułki. Kompozycja symetryczna dośrodkowa. Ściana czołowa złożona na wycinku koła. Drzwiczki prostokątne, jednoskrzydłowe, zamknięte łukiem nadwieszonym, z prostokątną płyciną powtarzającą ich kształt. W centrum płyciny motyw kielicha z hostią. Kielich ujęty promienistą glorią i otoczony kłębiastymi chmurami. Po bokach drzwiczek element stylizowanej wici roślinnej i kampanulli. Kopułka dekorowana kimationem. Kolorystyka ścianki czołowej naśladuje marmoryzację. Kielich, gloria i elementy roślinne w kolorze złota, chmury białe. Tabernakulum zapewne było zwieńczone, być może rzeźbą leżącego baranka, krzyża lub księgi. Brak informacji na ten temat, na zdjęciach archiwalnych element ten jest słabo widoczny.

Antependium

Tabernakulum

Obraz w kształcie stojącego prostokąta, niepierwotny ujęty wtórnie ramą z pierwotnej kompozycji malarskiej. Scena rozgrywa się w krajobrazie wiejskim. Na pierwszym planie, na polnej drodze, grupa dzieci wracająca z pobliskiego kościoła. Dziewczynki w białych sukienkach z zielonymi wiankami na głowie. Chłopcy w czarnych ubraniach. Dzieci w dłoniach trzymają umajone świece. Ukazana w białym obłoku, w złotej poświacie święta zajmuje prawą górną część kompozycji. W prawej dłoni trzyma liść palmy, w lewej kielich z hostią. Ubrana w długą, białą szatę spodnią i nałożoną na nią złotą haftowaną suknię, na ramiona narzucony ma długi czerwony płaszcz, przewieszony przez prawe przedramię. Włosy ma rozpuszczone, na głowie koronę. W dolnej lewej części kompozycji umieszczona jest postać odpoczywającego mężczyzny, obok którego leży plecak i laska, mężczyzna ubrany w białą koszulę, płaszcz i bryczesy. Na nogach ma trzewiki, ręce złożone w geście modlitwy, wzrok skierowany w kierunku świętej. W głębi obrazu widać wijącą się drogę, zabudowania wsi i stojący na wzgórzu kościół. Obraz utrzymany w jasnej tonacji kolorystycznej.

W dolnym lewym rogu sygnatura: A. Grev

A. Grev

4. TECHNIKA I TECHNOLOGIA

Konstrukcja ołtarz wykonana z drewna, usytuowana jest w centralnym punkcie prezbiterium, ale nie przylega do ściany wschodniej. W drewnie liściastym wykonano detal snycerski oraz rzeźby, części konstrukcyjne wykonane są z drewna iglastego, twardszego. Takie rozwiązanie jest powszechnie stosowanym rozwiązaniem, ze względu na łatwość obróbki elementów snycerskich oraz większą wytrzymałość drewna. Drewniane elementy łączone są na styk i klejone, wzmacniane kołkami drewnianymi, podobnie elementy snycerskie są klejone, prawdopodobnie mocowane na kołkach drewnianych. Miejscowo widoczne są mocowania przy użyciu gwoździ metalowych maskowanych wtórnie zaprawą i malaturą.

Drewno pierwotnie najprawdopodobniej przeklejone klejem glutynowym (?), następnie pokryte bardzo cienką zaprawą kredowo-klejową. Na podstawie występujących ornamentów oraz stanu zachowania można spodziewać się, że w swym pierwotnym kolorystycznym założeniu i rozplanowaniu materiałów (złocenia, srebrzenia, polichromie/monochromie) odpowiadała typowym rozwiązaniom barokowym popularnym na Śląsku. Cała konstrukcja była malowana, natomiast wszystkie ornamenty były złoczone lub srebrzone w technice klejowej na pulmencie z odpowiednio rozróżnionymi polerowanymi wypukłościami oraz matowymi wklęsłkami. Putta figury oraz banderole malowane były na biało co miało imitować biały marmur. Obecna kolorystyka – stanowi efekt odnowy obiektu, zasadniczo powtarza ona pierwotne założenie. W partii rzeźb odkryto dwie warstwy przemalowania, w partii struktury jedną. Złocenia wykonane są w technice klejowej na pulmencie (odpowiednio maty na żółtym i polery na czerwonym). Malatura oryginalna cienko malowana w technice olejnej. Warstwa malarska wtórna grubo kładziona wykonana w technice olejnej. W przypadku partii złożonych elementów snycerskiej dekoracji, miejscowo wierzchnie widoczna jest wtórna warstwa metalizacji, kładziona w technice olejnej.

Na podstawie zgromadzonych informacji o obiekcie określa się, że odnowienie obiektu miało miejsce na początku XX w. i w latach 70-80 XXw.

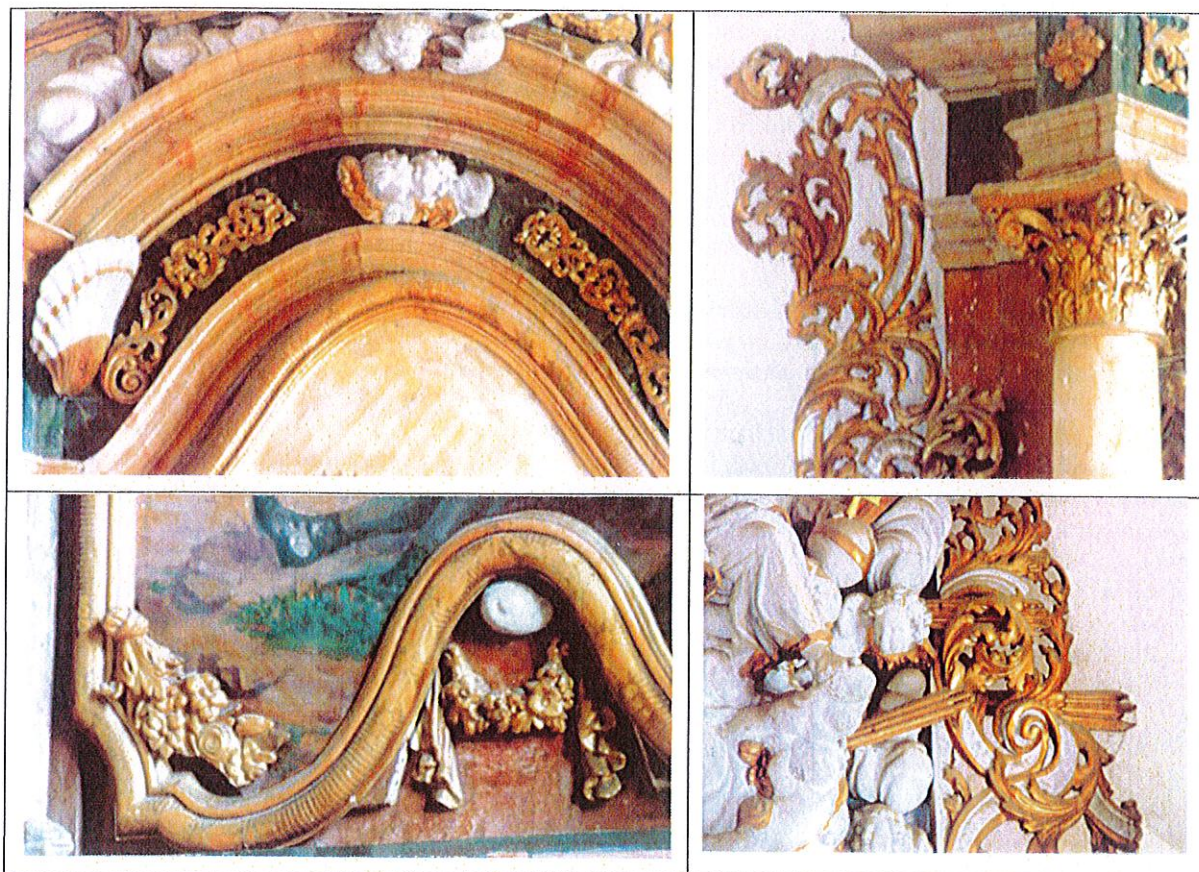
Dokładny rodzaj użytych materiałów określony zostanie po wykonaniu badań laboratoryjnych drewna, spoiw i pigmentów.

5. STAN ZACHOWANIA

Ołtarz na przestrzeni wieków poddawany był niewielkim przekształceniom, zasadniczo nie zmienił swojej formy i założeń estetycznych. Na strukturze określono występowanie nawarstwień pochodzących z dwóch odnowień ołtarza, występujących głównie w dolnych partiach ołtarza tj. antepedium, cokołów, bramek i figur pierwszej kondygnacji. Mensa ołtarzowa jest wtórna. Widoczny jest brak zwieńczenia tabernakulum. Na archiwalnych zdjęciach z lat 60-tych widoczne jest zwieńczenie tabernakulum w postaci małego krzyża pasyjnego na rozbudowanej stopie w asyście putt. Z informacji od parafian wiadomo, że w latach 80-tych skradzione zostały figury apostołów z kosza ambony. Można założyć, że to w tym czasie tabernakulum straciło swoje zwieńczenie tabernakulum. Obraz w centralnej niszy ołtarza jest wtórny. Brak jest informacji jaki obraz pierwotnie umieszczony był w centrum ołtarza. Obecny jest wtórny i powstał około roku 1910 (?).

Ołtarz obecnie pokryty jest warstwą dwóch przemalowań. Zauważalne są również drobne lokalne miejscowe odnowienia obiektu (zamalowania ubytków utrażeń narożników). W trakcie badań i obserwacji obiektu insitu określono występowanie wtórne nieszlachetne metalizacje w partiach złożonych kładzone na grubym wtórnym gruncie kredowym klejowym. Stan zachowania ołtarz tylko na pozór wydaje się dobry. Struktura ołtarza jest niestabilna - rozklejona, elementy są obluźwane. Widać szczeliny pomiędzy poszczególnymi partiami i deskami. Niektóre elementy są poprzesuwane względem siebie. Faktyczny stan będzie można stwierdzić dopiero po demontażu i usunięciu przemalowań. Można zauważyć, iż na skutek rozsychania uległy rozluźnieniu poszczególne elementy konstrukcji rzeźb czy ornamentów. Drewno jest spękanie, zauważalne liczne ubytki form ornamentalnych wieńców akantowych oraz ornamentów (obecnie zalane grubym, wtórnym gruntem klejowo-kredowym). Na strukturze zauważalne są drobne szczeliny pomiędzy poszczególnymi elementami oraz deskami, pęknięcia przenikają przez warstwy zapraw i polichromii. Dodane lub zrekonstruowane zostały niektóre elementy dekoracji ornamentalnej.

Obraz w dobrym stanie, pociemniały zakurzony. Miejscowo widoczne osłabione napięcie płótna na krosnach. Widoczne ubytki jest warstwy malarskiej w partiach malowanych impastami. Krosna pociemniałe, brudne ze śladami działań owadów, bark widocznych świeżych kopczyków, po zerowaniu owadzych szkodników drewna. Werniks zabezpieczający poźółtkły.

Głównym czynnikiem niszczącym obiekt są drewnojady, rozmiar otworów wylotowych świadczy o tym, że drewno zostało zaatakowane przez kołatka domowego (*anobium punctatum*). Stan drewna wszystkich elementów jest bardzo zły. W ostatnich latach została przeprowadzona fumigacja kościoła, która w znacznym stopniu zahamowała żerowanie drewnojadów. Jednak w drewnie struktury, rzeźb jak i detalu snycerskiego widoczne są ślady żerowania owadów. Otwory wylotowe kanałów larwowych widoczne są na wszystkich elementach ołtarza. W rozłomach drewna czy też odwrociach widoczne są liczne ślady żerowania owadów, drewno ma strukturę niemal gąbczastą, tylko powierzchniowo utrzymującą parametry wytrzymałościowe drewna. Nie zauważono na obiekcie świeżych kopczyków miału drewna (ślady żerowania drewnojadów), niemniej jednak widoczne są otwory wylotowe kanałów larwowych przenikające przez warstwę ostatnich przemalowań.

Obecne złączenia wykonane są wtórnie miejscowo w technice olejnej szlagmetalem zabezpieczanym lakierem żywicznym. Są nierówne, pociemniałe, powierzchnia ich jest chropowata (typowa dla tej techniki), brak rozgraniczeń na poler i mat. Autorskie, pierwotne rozwiązanie partii złoceń zakładało rozgraniczenie partii polerowanych i matowych. Większość widocznych złoceń pochodzi najprawdopodobniej z renowacji z początku XX w. Zasadniczo warstwy technologiczne partii przezłoceń położone na wtórnych gruntach z początku XX w. wykazują bardzo dobrą adhezję do podłoża, same grunty są stabilne. W partiach polichromii, w ubytkach można zauważyć wcześniejszą warstwę malarską. Najwcześniejsza warstwa malarska odkryta na obiekcie w trakcie badań konserwatorskich występuje na całej powierzchni struktury poza odwrociem, powtarza warstwę malarską. Łuszczenie i odpajanie warstw malarskich występuje tylko miejscowo w dolnych partiach ołtarza oraz w miejscach łączeń elementów konstrukcji.

Określenie zasięgu i stanu zachowania warstw wcześniejszych i stwierdzenie, które z nich są oryginalne, będzie możliwe po wykonaniu odkrywek po demontażu.

6. WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Głównym założeniem planowanych prac konserwatorskich będzie wyeliminowanie przyczyn zniszczeń i przywrócenie dobrego stanu technicznego oraz walorów estetycznych w jak największym stopniu zbliżonych do pierwotnych. W trakcie prowadzonych prac zakłada się przeprowadzenie badań historycznych oraz badań techniki i technologii wykonania mające na celu szczegółowe ustalenie budowy i pierwotnej kolorystyki ołtarza.

Badania historyczne będą miały na celu doprecyzowanie informacji na temat przekształceń, jakie zostały wykonane w kościele i na obiekcie. Istotnym elementem pracy badawczej przy ołtarzu będzie wykonanie badań laboratoryjnych identyfikujących materiały użyte do wykonania poszczególnych warstw technologicznych oraz odniesienia wyników tychże badań do pozostałego wyposażenia kościoła tj. ołtarzy bocznych głównego, ławek oraz pozostałego wyposażenia. Zakłada się również rekonstrukcję zaginionego zwieńczenia tabernakulum na podstawie zdjęć archiwalnych.

Samo założenie przywrócenia walorów estetycznych jest o tyle zasadne, że ołtarz stanowi część wyposażenia kościoła, który jest użytkowany. W rozwiązaniach estetycznych należy uwzględnić obecną spójność estetyczną całego wnętrza tj. ambony i ołtarzy bocznych.

W związku z powyższym zakłada się rozmontowanie ołtarza (częściowe lub całkowite, w zależności od wielkości i stanu poszczególnych elementów), usunięcie warstw wtórnych i niewłaściwych uzupełnień, sklejenie rozluźnionych połączeń stolarskich i właściwe uzupełnienie ubytków drewna oraz rekonstrukcję brakujących fragmentów dekoracji snycerskiej.

Podstawowym zabiegiem decydującym o ustabilizowaniu podłoża będzie impregnacja struktury drewna. Metoda impregnacji zostanie dobrana po rozmontowaniu ołtarza i zależna od stanu zachowania poszczególnych elementów. Zakłada się uzyskanie wystarczających parametrów technicznych drewna metodą impregnacji. Jeśli jednak okaże się to niewystarczające, dopuszcza się lokalne wzmocnienie przez nowe wstawki, a w skrajnych przypadkach, i w niewielkim zakresie, wymianę zniszczonych elementów konstrukcyjnych na nowe. Przeprowadzone strukturalne wzmocnienie dodatkowo pozwoli na wprowadzenie dezynfekantów w postaci roztworów wzmacniających. Ważnym elementem prac konserwatorskich będzie wzmocnienie elementów konstrukcyjnych ołtarza, o jak najmniej ingerencyjnych rozwiązaniach, nie powodujących przeobrażeń, a raczej powodujących jak najmniejsze zmiany w wyglądzie estetycznym oraz rozwiązaniach techniki i technologii jej wykonania.

Zakłada się podklejenie spęcherzeń i odspojeń warstwy gruntów w obrębie polichromii, złocień i srebrzeń, zaprawy o zdegradowanym spoiwie (osypujące się) zostaną usunięte.

W zakresie konserwacji estetycznej wejdą zabiegi mające na celu przywrócenie kolorystyki i charakteru obiektu uwzględniając koncepcję dla całego wnętrza i wszystkich elementów w nim znajdujących się. Uzupełnienie i odtworzenie warstwy malarskiej oraz złocień, powinno być również zależne od zasięgu i stanu zachowania warstw pierwotnych.

W przypadku złocień i srebrzeń zakłada się uzupełnienie ich ubytków w pierwotnej technologii – metodą klejową na pulmencie, uwzględniając oryginalne podziały złocień na poler i mat oraz kolorystykę laserunków na srebrze. Po dokładnym określeniu zasięgu i stanu zachowania pierwotnych złocień i srebrzeń (po usunięciu wtórnych nawarstwień), ustalony zostanie procent ich rekonstrukcji. Być może część z nich trzeba będzie wykonać na nowo ze względu na zbyt duże zniszczenia, zdegradowane zaprawy. Partie rekonstruowane będą dostosowane wyglądem do zachowanych oryginalnych złocień i srebrzeń.

Uzupełnienia i rekonstrukcji polichromii zostaną wykonane w technologii tożsamej z oryginałem, scalająco.

Na każdym etapie prac konieczne są konsultacje z WUOZ w celu potwierdzenia podejmowanych działań. Zakres usuwania warstw wtórnych oraz rekonstrukcji warstw oryginalnych (w tym zwieńczenia tabernakulum) ustalony/potwierdzony na komisji konserwatorskiej.

7. PROPONOWANE POSTĘPOWANIE KONSERWATORSKIE

1. Inwentaryzacja, dokumentacji fotograficznej i demontaż. Zabezpieczenie źle zachowanych łuszczących się warstw polichromii i zapraw (przy użyciu bibułki japońskiej i metylcelulozy).
2. Przewiezienie elementów do pracowni konserwatorskiej.
3. Oczyszczenie z brudu i kurzu. Usunięcie wadliwych połączeń i zardzewiałych gwoździ oraz oczyszczenie powstałych otworów z pozostałości korozji metalu.
4. Uszczegółowienie badań ustalających stratygrafię nawarstwień oraz określenie pierwotnej techniki i kolorystyki wszystkich elementów (konstrukcji, detalu rzeźbiarskiego, rzeźb). Ustalenie obszaru występowania rekonstrukcji i uzupełnień w obiekcie oraz w elementach snycerskich.
5. Usunięcie ze struktury obiektu przemaalowań i wtórnych nawarstwień (lakierów, szelaków, farb, starego szlakmetal, szlagaluminium, gwoździ), niewłaściwie (ze względu na technologię i technikę wykonania oraz estetykę) wykonanych rekonstrukcji. Środki i metody środki zostaną dobrane w wyniku prób.
6. Podklejenie odspojeń i złuszczeń w zaprawach przy użyciu 8 - 10% kleju glutynowego w wodzie lub 5 % roztworu polialkoholu (Mowilith); zostanie zastosowany środek dający najlepsze rezultaty. W celu lepszej penetracji kleju (zmniejszenia napięcia powierzchniowego) łuski zaprawy zostaną najpierw podsączone alkoholem.

7. Impregnacja drewna połączona z dezynfekcją i dezynsekcją, mająca na celu wzmocnienie struktury drewna. Proponuje się zastosowanie kilku metod wprowadzania impregnatu oraz środka bio i owadobójczego tj. metody: iniekcji, kąpeli oraz powlekania. Jako impregnatu zakłada się użycie 10 - 15% roztworu Paraloidu B-72 w toluenie i acetonie z dodatkiem np. 4-czterochlorometakrezolu środka grzybo i owadobójczego np. firmy Altax. Odparowywanie środka powinno odbywać się w środowisku opóźnionego odparowywania np. benzyny. Elementy niewielkich rozmiarów poddane zostaną kąpeli w szczelnie wykonanych komorach, wykonanych np. z folii polietylenowej, co pozwoli na równomierne rozkładanie się impregnatu. Elementy o dużej konstrukcji poddane zostaną zabiegowi powlekania oraz iniekcji poprzez wstrzykiwanie impregnatu w miejsca osłabionej struktury drewna. Elementy drewniane zdrowe zostaną zaimpregnowane metodą powierzchniową, przez powlekanie pędzlem od odrocia 5% w. wym. roztworze. Po impregnacji powierzchnia drewna poszczególnych elementów zostanie oczyszczona z nadmiaru tworzywa.
8. Usztywnienie i wzmocnienie spękanych oraz odkształconych elementów poprzez jak najmniejszą ingerencję jedynie w partii odrocia obiektu. Sklejenie pęknięć struktury cienkimi fornirami oraz listwami docinanymi docelowo z drewna dobieranego gatunkowo do oryginału. Większe wstawki w oryginalnej strukturze wykonane zostaną z sezonowanego, podobnego gatunkowo drewna i osadzone przy pomocy kółków drewnianych. W zabiegach tych zakłada się stosowanie kleju glutynowego lub akrylowego Ponal firmy Henkel. Wszystkie łączenia zastosowane podczas wzmocnień powinny pozawalać na ich łatwą wymianę oraz demontaż. Zaleca się również użycie wkrętów ze stali nierdzewnej.
9. Wymiana zniszczonych drewnianych elementów konstrukcyjnych i dekoracyjnych oraz wzmocnienie wstawkami drewna osłabionych połączeń stolarskich.
10. Uzupełnienia ubytków form rzeźbiarskich oraz rekonstrukcje brakujących fragmentów lub elementów dekoracji snycerskiej zostaną wykonane z masy stworzonej na bazie żywicy epoksydowej Axon SC 258 i pyłu drzewnego w razie potrzeby barwionego w masie. Taki kit pozwala na precyzyjne uzupełnienie nawet najdrobniejszych elementów oraz dopasowanie form do zachowanego oryginału.
11. Uzupełnienie brakujących zapraw. Proponuje się zastosowanie zapraw kredowo-klejowych, tożsamyh z gruntami historycznymi, procentowość oraz skład zostaną ustalone w trakcie prac.
12. Uzupełnienie warstw pulmentów na elementach snycerskich. Do wykonania pulmentów zostanie użyty klej glutynowy oraz glinki bolusowe w różnych kolorach. Zastosowanie różnych glinek pozwoli na dopasowanie barwy podłoża pod wykonywane złączenie i dostosowanie ich do zachowanych partii historycznych.
13. Wykonanie złoceń przy użyciu złota płatkowego w technice klejowej na pulmencie z uwzględnieniem oryginalnych podziałów na poler i mat. Karatowość i barwa zostaną ustalone w trakcie prac. Nowe złota należy spatynować, efekt końcowy należy dostosować do zachowanych partii. Do drobnych ubytków złota zakłada się użycie złota proszkowego kładzonego na wódce z użyciem kleju glutynowego lub złota muszelkowego.
14. Wykonanie srebrzeń. Proponuje się użycie srebra proszkowego czystego oraz strąconego, kładzonego w technice klejowej na pulmencie z uwzględnieniem oryginalnych podziałów na poler i mat (efekt estetyczny dostosowany do zachowanych partii srebrzeń).
15. Scalenie kolorystyczne ubytków partii polichromowanych. Uzupełnienie drobnych ubytków polichromii i jej odtworzenie farbą o spoiwie dobranym w toku prób i badań, na podstawie pozostałości oryginalnych pigmentów. Proponuje się użycie farb żywicznych Restauro Maimeri w partii karnacji oraz olejnych (odsączanych) ze spoiwem ketonowym – w partii struktury.
16. Zabezpieczenie polichromii warstwą werniksu półmatowego firmy Maimeri.
17. Odrzewienie oraz zabezpieczenie przed dalszą korozją metalowych elementów zabytkowego obiektu przy jednoczesnej wymianie mocno skorodowanych łączników konstrukcyjnych. Określenie stopnia zniszczeń tych elementów pozwoli na dobranie odpowiednich środków stosowanych później w procesie zabezpieczenia przed dalszą korozją.
18. Montaż w pierwotnym miejscu ekspozycji przy użyciu oryginalnych łączników konstrukcji. W przypadku konieczności zastosowania dodatkowych połączeń przewiduje się użycie wkrętów nierdzewnych.
19. Zabezpieczenie złoceń w dolnej części lakierem zabezpieczającym złoto przed przetarciem i mechanicznymi uszkodzeniami.
20. Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej wg obowiązującego schematu – pisemnej i fotograficznej.

Obraz z przedstawieniem św. Barbary

1. Demontaż obrazu i wstępne oczyszczenie z brudu, zabezpieczenie odspojeń warstwy malarskiej (bibułka japońska, metyloceluloza)
2. Zdjęcie płótna z krosien.

3. Oczyszczenie odwrocia płótna, przy życiu metod mechanicznych za pomocą noży szewskich i skalpeli chirurgicznych
4. Oczyszczenie lica obrazu z brudu środkami powierzchniowo-czynnymi stopując działanie środka terpentyną.
5. Usunięcie wtórnych werniksów i przemalowań środkami ustalonymi na podstawie prób.
6. Likwidacja zniekształceń obrazów przez prasowanie ich na stole próżniowym lub niskociśnieniowym ewentualnie wraz z konsolidacją warstw technologicznych obrazów. Uzupełnienie drobnych ubytków podobrazia.
7. Uzupełnienie ubytków zaprawy kitem kredowo-klejowym lub akrylowym. Opracowanie powierzchni uzupełnień zgodnie z fakturą otoczenia.
8. Podmalowanie kitów w kolorze zgodnym z kolorem zaprawy pierwotnej przy użyciu farb akrylowych lub akwarelowych.
9. Naciągnięcie obrazu na krosno.
10. Powleczenie lica obrazów werniksem damarowym retuszującym.
11. Uzupełnienie ubytków warstwy malarskiej, scalając farbami olejnymi Rembrandt i Talens, odsączonymi z nadmiaru oleju na bibułce z werniksem damarowym jako spoiwem.
12. Werniksowanie końcowe werniksem damarowym przez powlekanie pędzlem i werniksem matowym w areozolu Talens.

WOJEWÓDZKI INSTYTUT
OCHRONY ZABYTEKÓW
we Wrocławiu